

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬОТНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

ISSN 2522-1477

НАУКОВИЙ ВІСНИК ЛЬОТНОЇ АКАДЕМІЇ

Серія: Педагогічні науки

Збірник наукових праць

ВИПУСК 12

**Кропивницький
2022**

*Збірник наукових праць затверджено
Вченою радою Льотної академії Національного авіаційного університету
(протокол № 12 від 27.10.2022 р.) та
Вченою радою Національного авіаційного університету (протокол № 7 від 23.11.2022 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації КВ № 22644-12544Р від 26.04.2017 року
Міністерства юстиції України*

*Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б»
Наказом МОН України від 02 липня 2020р. № 886*

*Збірник реферується Українським реферативним журналом «Джерело» (засновники: Інститут проблем реєстрації інформації Національної академії наук України, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського), журнал індексується в міжнародній наукометричній базі **Index Copernicus** (ICV 2019: 86,45), Google Scholar, базі метаданих CrossRef, WorldCat, Research Bible, Fatcat.*

Рецензенти:

Ненько Ю. П. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов, Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, м. Черкаси

Желясков В. Я. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія», м. Ізмаїл

Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки. Збірник наукових праць / Гол. ред. О. І. Москаленко. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022. Вип. 12. 167 с.

У «Науковому віснику Льотної академії. Серія: Педагогічні науки» зібрано статті авторів, що сприяють вирішенню існуючих проблем професійної підготовки фахівців різних галузей, аналізу зарубіжного досвіду фахової підготовки та застосуванню інноваційних підходів до професійної освіти у контексті євроінтеграції.

Публікації видання адресовано науковцям і практикам у галузі педагогіки. Збірник наукових праць буде корисним студентам, курсантам, магістрантам, аспірантам, докторантам та всім зацікавленим особам.

Редакційна колегія публікує статті у авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність інформації, точність фактів, цитат, інших відомостей.

При використанні матеріалів, опублікованих у науковому віснику, збереження авторських прав обов'язкове.

Адреса редакційної колегії: 25005, м. Кропивницький, вул. Степана Чобану, 1,
тел. 38 (0522) 39-44-34; e-mail: naukvisped@sfa.org.ua

MINISTRY OF SCIENCE AND EDUCATION OF UKRAINE
NATIONAL AVIATION UNIVERSITY
FLIGHT ACADEMY OF NATIONAL AVIATION UNIVERSITY

ISSN 2522-1477

SCIENTIFIC BULLETIN OF FLIGHT ACADEMY

Section: Pedagogical Sciences

Collection of scientific papers

ISSUE 12

Kropyvnytskyi
2022

*Collection of scientific papers is approved by
Academic Board of Flight Academy of National Aviation University
(Protocol № 12 from 27.10.2022) and by
Academic Board of National Aviation University (Protocol № 7 from 23.11.2022)*

*Certificate of state registration
Printed mass media KB № 22644-12544P from 26.04.2017
Ministry of Justice of Ukraine*

*Bulletin is included in Professional Publications List of Ukraine of category "B"
Order of MSE of Ukraine from July, 2, 2020, № 886*

*Bulletin is reviewed by Ukrainian reviewed journal "Dzherelo" (founders: Institute of Information
Registration Problems of National Academy of Science of Ukraine, Vernadsky National Library of Ukraine).
The journal is indexed in the international scientific databases **Index Copernicus** (ICV 2019: 86,45), Google
Scholar and CrossRef, WorldCat, Research Bible, Fatcat metadata database.*

Referents:

Nenko Ju. P. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Foreign Languages
Department, Cherkasy Institute of Fire Safety named after the Heroes of
Chernobyl, Cherkasy

Zheliaskov V. Ya. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of
Humanities, Danube Institute of the National University "Odesa Maritime
Academy", Izmail

Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences. Collection of
readings / editor-in-chief O.I. Moskalenko. Kropyvnytskyi: FA NAU, 2022. Issue 12. 167 p.

"Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences" represents the articles
which highlight modern problems of specialists' professional training in different fields, the
analysis of foreign experience of professional training and innovative approaches to professional
education in the context of European integration.

The scientific publications are addressed to the scientists and practicing professionals in
pedagogics. Collection of scientific papers may be useful for students, cadets, Master students, post-
graduate students and all concerned.

Editorial board publishes the articles in authorial release. Authors bear responsibility for
authenticity of information, accuracy of facts, quotations, other relevant information.

Provision of authors' copyright of the materials published in Scientific Bulletin.

Address of Editorial Board: 25005, Kropyvnytskyi, Stepan Chobanu Str., 1,
tel. 38 (0522) 39-44-34; e-mail: naukvisped@sfa.org.ua

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Москаленко Олена Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Відповідальний секретар:

Урсол Оксана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Члени редакційної колегії:

Барановська Лілія Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Україна

Герасименко Людмила Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Гундаренко Олена Володимирівна (Olena Hundarenko), доктор філософії PhD, Жилінський університет, Словачка Республіка

Данилко Оксана Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Данильчук Лариса Олексіївна, доктор педагогічних наук, професор, Хмельницький національний університет, Україна

Дефорж Ганна Володимирівна, доктор історичних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Дроздова Ірина Петрівна, доктор педагогічних наук, професор, Державний біотехнологічний університет, Україна

Журат Юлія Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Калініченко Надія Андріївна, доктор педагогічних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Керницький Олександр Михайлович, кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, Україна

Кубілей Севда (Sevda Kubilay), доктор філософії PhD, Університет Нігде Омер Халісдемір, Турецька Республіка

Лелакова Ева (Eva Leláková), доктор філософії PhD, Жилінський університет, Словачка Республіка

Лещенко Геннадій Анатолійович, доктор педагогічних наук, професор, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Муравська Світлана Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Пухальська Галина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академії Національного авіаційного університету, Україна

Радул Сергій Григорович, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Сальник Ірина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Суркова Катерина Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Тернавська Тетяна Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

EDITORIAL STAFF

Chief Editor:

Moskalenko Olena, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Flight Academy of National Aviation University, Ukraine

Executive secretary:

Ursol Oksana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate professor, Flight Academy of National Aviation University, Ukraine

Members of Editorial Staff:

Baranovska Liliya, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

Herasymenko Liudmyla, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Hundarenko Olena, PhD, University of Zilina, Slovak Republic

Danylko Oksana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Danylchuk Larysa, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Khmelnytskyi National University, Ukraine

Deforzhan Hanna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Ukraine

Drozdova Irina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, State Biotechnological University, Ukraine

Zhurat Yulia, PhD, Associate Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsy National University, Ukraine

Kalinichenko Nadiya, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian, State Pedagogical University, Ukraine

Kernickiy Oleksandr, PhD, Associate Professor, National Academy of National Guard of Ukraine, Ukraine

Kubilay Seveda, PhD in Educational Sciences Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey

Leláková Eva, PhD, Assistant Professor, University of Zilina, Slovak Republic

Leshchenko Hennadii, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Muravska Svitlana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Pukhalska Galyna, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Radul Serhii, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Salnyk Iryna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Ukraine

Surkova Kateryna, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Ternavska Tetiana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

ЗМІСТ

ВАЙНТРАУБ М. А.

Формування педагогічної культури у майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої освіти 11

ГЛЯНЕНКО К. А.

Професійна підготовка педагогів в умовах оновлення змісту освіти 17

ДАНИЛЮК І. М.

Педагогічні особливості застосування методів продуктивного навчання під час підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України 23

ДЕМЧЕНКО І. В., ХАРЛАМОВА Л. С.

Ефективність дистанційного освітнього процесу за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій 30

ДЕФОРЖ Г. В., КАЛІНІЧЕНКО Н. А.

Розвиток біологічної освіти у центральному регіоні України 36

ДРОЗДОВА І. П., ІВАНИШИН Г. Я.

Особливості процесу породження іншомовної професійної діяльності студентів немовних спеціальностей закладів вищої освіти 45

ЗЕЛЕНСЬКА Л. М., ТИМЧЕНКО С. В.

Інноваційні технології ситуативного моделювання в іншомовній підготовці майбутніх авіаційних фахівців 53

ЛОПАТЮК О. В.

Використання цифрових технологій під час занять із фізичної підготовки фахівців авіаційної галузі 60

ЛЕЩЕНКО Г. А.

Формування дослідницької компетентності майбутніх магістрів авіаційного транспорту 66

МАНДРИК Я. С., ОВЧАРЕНКО О. Я.

Інтеграція професійно орієнтованих дисциплін і фахової практики на підставі головних контекстних ознак освітньо-професійної програми «Аварійне обслуговування та безпека на авіаційному транспорті» в умовах дистанційного навчання 73

МОСКАЛЕНКО О. І., ПОПКОВ Б. І.

Екологічна освіта майбутніх судноводіїв як психолого-педагогічна проблема 81

ОЛЕКСЕНКО К. Б.

Експериментальне дослідження підготовки майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища 87

ПУХАЛЬСЬКА Г. А., КЕРНИЦЬКА Л. І. Теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх пілотів цивільної авіації до взаємодії у виробничо-технологічній діяльності	94
РАДУЛ С. Г., ХАРЛАМОВА Л. С. Іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців: дослідження соціокультурного складника	101
САЛЬНИК І. В. Підходи до організації лабораторного практикум у підготовці вчителя фізики під час дистанційного навчання	108
СОСНОВА М. А. Аналіз історичного досвіду та сучасної концепції підготовки майбутніх педагогів	117
СУНДУКОВА І. В. Забезпечення емоційної стійкості в умовах здоров'язбереження майбутніх учителів фізичної культури	126
СУРКОВА К. В., ЛОМАКІНА М. Є., ДАНИЛКО О. Г. Компоненти моделі формування емоційної стійкості авіадиспетчерів	132
FOMENKO Tetiana, BILOTSEKOVETS Marina Interactive efl classes for developing students' critical thinking in agrarian university	140
HERASYMENKO Liudmyla, MURAVSKA Svitlana Main aspects of teaching Academic English for PhD students	146
PIVEN Victoria, CHEREDNYCHENKO Nataliia Professional competence development of future pilots in air communication	152
TSAROVA Liudmyla, KOVALOVA Inna, MARTYNENKO Nadiia Self-study work in online mode as an innovative foreign language learning technology	158

CONTENTS

VAINTRAUB Mark

Formation of pedagogical culture in future teachers of professional education in institutions of higher education 11

GLYANENKO Kateryna

Professional training of teachers in the conditions of updating of the education content 17

DANILUK Igor

Pedagogical features of the application of productive learning methods in the training of future officers of the National Guard of Ukraine 23

DEMCHENKO Inha, KHARLAMOVA Liliia

Efficiency of the distance educational process with the help of information and communication technologies 30

DEFORZH Hanna, KALINICHENKO Nadiya

Development of biological education in the Central Region of Ukraine 36

DROZDOVA Iryna, IVANYSHYN Halyna

Features of the process of the emergence of the foreign language professional activity of students of non-lingual specialties in higher education institutions 45

ZELENSKA Lilia, TYMCHENKO Svitlana

Innovative simulation technologies in foreign language training of future aviation specialists 53

LOPATIUK Olena

Use of digital technologies during physical training classes of aviation industry specialists 60

LESHCHENKO Hennadii

Formation of research competence of future masters of aviation transport 66

MANDRYK Yana, OVCHARENKO Oleksandr

Integration of professionally-oriented disciplines and professional practice based on the main contextual features of the educational and professional program "Emergency service and safety in aviation transport" in the conditions of distance learning. .73

MOSKALENKO Olena, POPKOV Borys

Environmental education of future navigators as psychological and pedagogical problem 81

OLEKSENKO Karina

An experimental study of the preparation of future primary school teachers for designing an educational environment 87

PUCHALSKA Galina, KERNYTSKA Lada Theoretical analysis of the problem of forming the readiness of future civil aviation pilots for interaction in production and technological activities	94
RADUL Serhii, KHARLAMOVA Liliia Foreign language training of future aviation specialists: research of the socio-cultural component	101
SALNYK Iryna Approaches to the organization of laboratory Practicum in physics teacher training during distance education	108
SOSNOVA Miroslava Analysis of historical experience and modern concept of the future teachers training	117
SUNDUKOVA Iryna Ensuring emotional resistance in conditions of health care of future physical education teachers	126
SURKOVA Kateryna, LOMAKINA Maryna, DANILKO Oksana Components of the air traffic controllers' emotional stability formation model	132
ФОМЕНКО Т. М., БІЛОЦЕРКОВЕЦЬ М. А. Розвиток навичок критичного мислення студентів на інтерактивних заняттях з англійської мови в аграрному університеті	140
ГЕРАСИМЕНКО Л. С., МУРАВСЬКА С. М. Основні аспекти викладання дисципліни «Наукова англійська мова» для майбутніх докторів філософії	146
ПІВЕНЬ В. В., ЧЕРЕДНИЧЕНКО Н. Г. Розвиток професійної комунікативної компетентності у майбутніх пілотів	152
ЦАРЬОВА Л. В., КОВАЛЬОВА І. В., МАРТИНЕНКО Н. О. Самостійна робота в режимі навчання онлайн як інноваційна технологія вивчення іноземної мови	158

УДК 37.013:001.891

DOI 10.33251/2522-1477-2022-12-66-72

ЛЕЩЕНКО Геннадій Анатолійович,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри аварійно-рятувальної,
професійно-прикладної
фізичної підготовки та туризму
Льотної академії
Національного авіаційного університету
ORCID 0000-0001-9780-060X

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ

У статті порушено проблему формування дослідницької компетентності майбутніх магістрів авіаційного транспорту. Аналіз підготовленості магістрантів до здійснення самостійної дослідницької діяльності до початку навчання у магістратурі вказує на наявність прогалин у даній роботі і, як наслідок, недостатньої сформованості вказаної компетентності. Це зумовлює необхідність змін у підходах до опанування ними необхідних знань, умінь та навичок здійснювати цілеспрямовану пошукову діяльність. З'ясовано компонентний склад дослідницької компетентності майбутніх авіаційних фахівців.

Ключові слова: дослідницька компетентність, магістр авіаційного транспорту, дослідницька діяльність, професійна освіта, професійна діяльність.

Постановка проблеми. Завдання вищої професійної освіти як соціального інституту – підготовка компетентних фахівців для всіх сфер соціальної інфраструктури з урахуванням потреб суспільства, формування соціально-професійної структури населення і створення умов для його професійної мобільності, вплив на розвиток науки, техніки, виробництва, культури й освіти. Вимоги до авіаційного фахівця багато в чому визначаються не лише специфікою самої галузі, а й її сучасним станом.

Більшість випускників авіаційних закладів освіти займатиметься безпосередньо авіаційною діяльністю або діяльністю з технічного обслуговування та ремонту повітряних суден і у своїй діяльності має керуватися як нормативною документацією, так і використовувати наукову літературу, публікації в рецензованих фахових виданнях тощо. Проте інша категорія випускників займатиметься ще й дослідницькою діяльністю в конструкторських бюро, науково-дослідних інститутах, закладах вищої освіти авіаційного профілю, братиме участь у розробленні інновацій тощо. Їм необхідно вміти аналізувати наукову літературу та офіційні статистичні огляди, а також знати основні принципи та мати навички планування та проведення наукового дослідження, володіти методами статистичної обробки даних, вміти інтерпретувати та публічно представляти результати своїх досліджень. Усі перелічені знання та вміння є складниками дослідницької компетентності.

Необхідність її формування у курсантів льотних закладів вищої освіти зумовлюється також Стандартами вищої освіти за спеціальністю 272 «Авіаційний транспорт», що містять низку професійних компетенцій, котрі входять до структури дослідницької компетентності. Зокрема, для здобувачів другого (магістерського) рівня освіти в галузі знань 27 «Транспорт» спеціальності 272 «Авіаційний транспорт» освітньо-професійних програм «Аварійне обслуговування та безпека на авіаційному транспорті», «Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів», «Льотна експлуатація повітряних суден», «Управління повітряним рухом», «Аеронавігаційне забезпечення і планування польотів» ці вимоги визначено так: здатність проведення досліджень на відповідному рівні; здатність до пошуку,

оброблення й аналізу інформації, отриманої з різних джерел; здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми; здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері авіаційного транспорту; здатність інтегрувати знання та вирішувати складні наукові та виробничі проблеми у сфері авіаційного транспорту; здатність застосовувати системний підхід до вирішення інженерних міждисциплінарних проблем авіаційного транспорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідницька діяльність є важливим складником освітнього процесу підготовки майбутніх авіаційних фахівців, що забезпечує ефективну реалізацію інтегральної компетентності випускника у конкретних професійних ситуаціях, самостійну реалізацію окремих технологічних рішень та проектів. У контексті досліджуваної проблеми особливої значущості набувають наукові розробки компетентнісного підходу в підготовці студентів (І. Бех, О. Глузман, М. Гриньова, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, В. Стрельников та ін.); специфіки організації науково-дослідницької роботи студентів (О. Адаменко, Б. Андрієвський, М. Вінник, Ю. Завалевський, О. Овчарук, О. Пехота, О. Пометун, І. Солошич та ін.); професійної підготовки курсантів авіаційних закладів вищої освіти (Л. Герасименко, О. Лопатюк, О. Москаленко, Т. Плачинда, Г. Пухальська, С. Радул та ін.).

Мета статті полягає в обґрунтуванні значущості дослідницької компетентності у фаховому становленні магістрів авіаційного транспорту та з'ясуванні її компонентного складу.

Виклад основного матеріалу. Дослідницька робота у закладах вищої освіти є невід'ємним складником освітнього процесу, актуальним напрямом удосконалення університетської підготовки, базовим елементом і рушійною силою розвитку науки. Вона відіграє ключову роль у відтворенні науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, трансформації науково-технічних знань і розробок у соціально-економічний розвиток держави. Законом України «Про вищу освіту» визначено, що дослідницька діяльність має здійснюватися на всіх освітніх рівнях (від початкового до наукового), для всіх ступенів (від молодшого бакалавра до доктора наук) вищої освіти та в усіх закладах (від коледжу до університету). Це цілком суголосно із сучасними європейським тенденціям, що визначають необхідність поєднання навчання і досліджень на всіх циклах вищої освіти.

У Національній доктрині розвитку науки України у ХХІ ст. вказується на важливості єдності освіти і науки як умови модернізації освітньої системи, основного чинника її подальшого розвитку. Це передбачає: фундаменталізацію освіти, інтенсифікацію наукових досліджень у закладах вищої освіти; формування змісту освіти на основі новітніх наукових і технологічних досягнень; інноваційну освітню діяльність у навчальних закладах усіх типів, рівнів акредитації та форм власності; правовий захист освітніх інновацій та результатів науково-педагогічної діяльності як інтелектуальної власності; залучення до наукової діяльності учнівської та студентської обдарованої молоді, педагогічних працівників; створення науково-інформаційного простору з використанням комунікаційно-інформаційних засобів; запровадження цільових програм, що сприяють інтеграції освіти і науки; створення умов для випереджального розвитку педагогіки та психології, внесення цих наук до переліку пріоритетних напрямів розвитку науки в Україні.

Аналіз науково-педагогічної літератури підтверджує значення дослідницьких знань та вмінь, наукової підготовки для продуктивної професійної діяльності. Так, О. Микитюк наголошує на тому, що залучення студентів до дослідницької роботи сприяє розширенню їхнього світогляду, виявленню здібностей і обдарувань, формує прагнення до самоосвіти [4]. Т. Лутаєва зазначає, що розвиток дослідницької діяльності у ЗВО буде динамічним за умови надання об'єктивної оцінки наукового рівня результатів досліджень, що збагачує зміст навчальних курсів сучасними досягненнями науки [3, с. 173-184].

Стрімкий науково-технічний і соціально-економічний розвиток країни висуває нові вимоги до якості підготовки спеціалістів. Особливого значення дослідницька діяльність у підготовці майбутніх фахівців набуває у світлі твердження Н. Уйсімбаєвої про те, що вона

формує високий професійний рівень, специфічні вміння й навички, вибудовує особливий склад мислення та спілкування. Тож важливим чинником удосконалення всієї системи підготовки спеціалістів для різних галузей народного господарства є дослідницька діяльність студентів. Така діяльність дає змогу поглибити професійне спрямування освіти, виховувати спеціалістів із високим творчим потенціалом [7].

Зазначене дає підстави розглядати дослідницьку діяльність як вищу форму самостійного навчального пізнання, оскільки дане пізнання, з одного боку, набуває форм наукового передбачення (студент сам ставить мету й шукає шляхи її досягнення), а з іншого – сприяє індивідуалізації навчання.

Із дослідницькою діяльністю майбутнього фахівця тісно пов'язана компетентність як якість людини, що формується завдяки обізнаності, оволодінню знаннями, уміннями, навичками та набуттям певного досвіду. Дослідницька робота студентів закладає основи дослідницької компетентності.

Розглянемо, як сучасні вчені трактують поняття «дослідницька компетентність». Результати численних наукових досліджень засвідчують існування значної кількості визначень даного поняття. Так, М. Головань визначає дослідницьку компетентність як «цілісну інтегративну якість особистості, що поєднує знання, уміння, навички, досвід діяльності дослідника, ціннісне ставлення й особистісні якості, та виявляється в готовності та здатності здійснювати дослідницьку діяльність із метою отримання нових знань шляхом застосування методів наукового пізнання, застосування творчого підходу в цілепокладанні, плануванні, прийнятті рішень, аналізі й оцінці результатів дослідницької діяльності» [1].

К. Степанюк розглядає дослідницьку компетентність як «інтегральну характеристику особистості, що містить сукупність вимог до самостійної пізнавальної діяльності, оволодіння способами діяльності у нестандартних ситуаціях і визначає готовність майбутніх учителів до їх використання у професійній діяльності» [6].

На думку С. Кравченко, дослідницька компетентність – «інтеграційна якість особистості, яка виявляється в усвідомленій готовності фахівця здійснювати активну дослідницьку діяльність, володіючи сукупністю знань із методології та методів наукового дослідження; умінням визначати суть, мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, формулювати робочу гіпотезу, планувати та проводити дослідження, аналізувати отримані результати, формулювати висновки; досвідом підготовки публікацій, презентацій, виступів і захисту дослідницьких робіт; здатністю переходити від процесуальної діяльності до творчої, прагнення до саморозвитку і вдосконалення у професійній діяльності» [2].

Аналіз робіт цих та інших авторів показує, що дослідницька компетентність розглядається з різних поглядів: із погляду професійної діяльності – це інтеграційна характеристика особистості людини, яка виявляється у готовності зайняти активну дослідницьку позицію щодо своєї діяльності та себе як її суб'єкту; із погляду освітнього процесу – це насамперед інтегрований результат навчання, сукупність знань, умінь, навичок, специфічна форма існування знань, умінь, освіченості загалом, рівень освіченості фахівця.

Ураховуючи різноманітність бачення поняття «дослідницька компетентність» у науковій літературі, дотримуючись певної точки зору, автор визначає дослідницьку компетентність магістра з авіаційного транспорту як інтегральну здатність займати дослідницьку позицію щодо професійних завдань, що забезпечує можливість вільно орієнтуватися у науково-інформаційному просторі, сприймати нову інформацію, критично її оцінювати, аналізувати і застосовувати у своїй професійній діяльності; можливість продуктивно здійснювати дослідницьку діяльність, фіксувати та подавати результати дослідження у формі наукових доповідей, статей.

Для з'ясування актуального рівня сформованості знань, умінь та навичок, які забезпечують дієздатність дослідницької компетентності та готовності займатися дослідницькою роботою, на початку навчання серед здобувачів вищої освіти другого рівня

спеціальності «Авіаційний транспорт» проведено опитування. У дослідженні взяли участь 22 магістранта. Були запропоновані такі питання:

1. Якими знаннями, уміннями, навичками й особистісними якостями, на Ваш погляд, повинен володіти курсант, щоб проводити дослідницьку роботу?
2. До яких форм дослідницької роботи Ви залучалися? (Перелік форм надавався.)
3. Хотіли б займатися (або займаюся) в академії дослідницькою роботою?
4. Дайте визначення поняття «дослідницька діяльність».
5. Дайте визначення поняття «проектна діяльність».
6. У чому головна відмінність дослідницької та проектної діяльності?
7. Як тематика дослідницьких і проектних робіт зараз для Вас найбільш актуальна і цікава?
8. Завершіть, будь ласка, фразу: «Дослідницька робота з курсантами буде успішною, якщо...».
9. Хотілося б Вам продовжувати дослідницьку роботу після закінчення академії (або вступити до аспірантури)?
10. На скільки балів від 1 до 5 Ви б оцінили свою готовність до проведення дослідницької роботи?

На перше питання анкети більшість магістрантів відповіла, що для того щоб займатися дослідницькою діяльністю, необхідно бути зацікавленим у такій роботі, обізнаним із проблеми дослідження, бути уважним, допитливим, кмітливим, уміти збирати, аналізувати та використовувати інформацію, виокремити мету, об'єкт та предмет дослідження, мати логічне мислення тощо. Практично всі опитувані вважають, що дослідницька і проектна робота буде успішною, якщо курсанти будуть зацікавлені нею (95%).

Відповіді стосовно форм дослідницької роботи, до якої залучалися курсанти, розподілилися так: підготовка та захист курсових (100%), написання наукових рефератів із конкретної теми у процесі вивчення соціально-гуманітарних та спеціальних дисциплін (100%), підготовка співдоповідей до лекцій та доповідей на семінарські заняття (23%), виконання індивідуальних завдань, що містять елементи проблемного пошуку (45%); виступи на щорічних курсантських науково-практичних конференціях (18%); участь у наукових гуртках (14%).

Дослідницькою діяльністю хотіли б займатися лише 27% здобувачів вищої освіти, «ні» відповіло 45%, а 28% не визначилися з відповіддю.

Прийнятне визначення понять «дослідницька» і «проектна діяльність» змогли дати лише 36% опитаних (вичерпної відповіді не дав ніхто), а на головну відмінність цих видів діяльності вказали лише 10%.

Актуальними напрямками для себе курсанти переважно вважають дослідження в авіаційній галузі, проте були вказівки й на екологічну, духовно-моральну, освітню тематику. Приблизно 36% відповіли, що їх це зовсім не цікавить.

Продовжувати проектну і дослідницьку роботу після закінчення академії (або вступити до аспірантури) планують приблизно 18% здобувачів вищої освіти, 72% дали негативну відповідь, а 10% не визначилися з відповіддю.

Готовність до проведення дослідницької роботи курсанти оцінили в середньому у 3,5 бали.

Результати опитування засвідчують об'єктивну потребу у формуванні не лише окремих дослідницьких умінь, а й загалом дослідницької компетентності майбутнього авіаційного фахівця як інтегративної якості, визначає здатність до використання дослідницьких знань та вмінь для вирішення професійних завдань, володіння методологією та методами наукового дослідження.

Узагальнення думок науковців щодо суті поняття дослідницької компетентності засвідчує, що її формування надає можливість майбутнім авіаційним фахівцям безперервного розвитку, самовдосконалення протягом усього професійного життя, оскільки

забезпечує оволодіння вміннями всебічно, критично опрацьовувати інноваційні розробки та оперативно застосовувати їх для вирішення професійних завдань [5]. Це, своєю чергою, потребує з'ясування компонентного складу дослідницької компетентності майбутніх авіаційних фахівців.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, дисертаційних досліджень дає змогу виділити у структурі дослідницької компетентності такі компоненти: *мотиваційно-ціннісний, когнітивний, процесуально-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний*.

Мотиваційно-ціннісний компонент дослідницької компетентності майбутніх авіаційних фахівців включає ціннісні орієнтації, мотиви, потребу до дослідницької діяльності, самовдосконалення, саморозвитку та самореалізації. Прагнення курсанта до самореалізації через розкриття потенційних дослідницьких здібностей є важливим мотивом усвідомлення значущості дослідницької компетентності для майбутньої професійної діяльності.

Когнітивний компонент дослідницької компетентності майбутніх авіаційних фахівців об'єднує сукупність знань про сутність і специфіку дослідницької діяльності, а також сформований на їхній основі комплекс умінь і навичок, що будуть застосовані у структурі власної професійної діяльності. Когнітивний компонент є результатом пізнавальної діяльності. Його характеризують обсяг знань (ширина, глибина, системність), стиль мислення, сформованість умінь і навичок майбутнього фахівця.

Процесуально-діяльнісний компонент дослідницької компетентності майбутніх авіаційних фахівців передбачає готовність курсанта застосовувати засвоєнні знання, вміння та навички у своїй практичній діяльності в конкретних умовах відповідно до норм і технологій наукової творчості. Цей компонент проявляється у вмінні планувати дослідження, представляти результати досліджень у публікаціях, аналізувати проблеми, що виникають у науковому дослідженні, осмислювати і робити висновки з отриманих даних, публічно представляти результати своїх досліджень.

Оцінювально-рефлексивний компонент дослідницької компетентності майбутніх авіаційних фахівців відповідає за розвиток рефлексивних навичок і передбачає володіння знаннями й вміннями аналізувати результати діяльності, тобто порівнювати досягнуті результати з поставленою метою, вміння інтерпретувати отримані дані; проводити самоаналіз та самооцінку власної дослідницької діяльності; оформляти висновки; розробляти методичні рекомендації для тих, хто використовуватиме результати дослідження.

Дослідницька компетентність формується покомпонентно, і якщо її компоненти сформовані на достатньому та високому рівні, то можна стверджувати про сформованість дослідницької компетентності загалом. Разом із тим усі компоненти дослідницької компетентності майбутніх авіаційних фахівців не є взаємозамінними, а тому недостатню сформованість одного з компонентів не можна компенсувати за рахунок розвитку будь-якого іншого.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведені дослідження засвідчили необхідність формування у магістрів авіаційного транспорту дослідницької компетентності, яка є важливим складником професійної компетентності як інтегративної якості авіаційного фахівця. З'ясовано компонентний склад дослідницької компетентності майбутніх авіаційних фахівців. У структурі дослідницької компетентності магістрів авіаційного транспорту виокремлено такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, процесуально-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний.

Перспективу подальших досліджень пов'язуємо з побудовою структурно-функціональної моделі формування дослідницької компетентності майбутніх магістрів авіаційного транспорту під час навчання у закладі вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Головань М. С., Яценко В. В. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі*. 2012. Вип. VII. С. 55–62.
2. Кравченко С. О. Узагальнення сутності дефініції «дослідницька компетентність». *Молодий вчений. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. № 2(54). С. 265–268.
3. Лутаєва Т. В. Педагогічна та громадсько-просвітницька діяльність науковців Слобожанщини – фундаторів медичної та фармацевтичної освіти в Україні як категорійно-понятійна проблема. *Педагогіка та психологія*. 2015. Вип. 51. С. 173–184.
4. Микитюк О. М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект). Харків : ОВС, 2001. 256 с.
5. Солошич І. О. Аналіз теоретичної й практичної розробленості проблеми підготовки майбутніх фахівців-екологів в аспекті формування їхньої науково-дослідницької компетентності. *Педагогічні науки*. 2017. Вип 79(1). С. 182–186.
6. Степанюк К. Дослідницька компетентність як складова дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи. *Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*. 2012. Вип. 9. С. 272–275.
7. Уйсімбаєва Н. Науково-дослідницька діяльність як чинник зростання професійної компетенції. *Рідна школа*. 2006. № 4. С. 3–7.

References

1. Holovan, M.S., Yatsenko, V.V. (2012). Sutnist ta zmist poniattia "doslidnytska kompetentnist" [The essence and content of the concept of "research competence"]. *Teoriia ta metodyka navchannia fundamentalnykh dystsyplin u vyshchii shkoli*. Vyp. VII. S. 55-62. [in Ukrainian].
2. Kravchenko, S.O. (2018). Uzahalnennia sutnosti definitsii "doslidnytska kompetentnist" [Generalization of the essence of the definition "research competence"]. *Molodyi vchenyi. Seriia "Pedahohichni nauky"*. № 2 (54). S. 265-268. [in Ukrainian].
3. Lutaieva, T.V. (2015). Pedahohichna ta hromadsko-prosvitnytska diialnist naukovtsiv slobozhanshchyny – fundatoriv medychnoi ta farmatsevtichnoi osvity v ukraini – yak katehoriino-poniatiina problema [Pedagogical and public-educational activities of the scientists of the Slobozhan region – the founders of medical and pharmaceutical education in Ukraine – as a categorical and conceptual problem]. *Pedahohika ta psykholohiia: zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 51. S. 173-184. [in Ukrainian].
4. Mykytiuk, O.M. (2001). Stanovlennia ta rozvytok naukovo-doslidnoi roboty u vyshchyykh pedahohichnykh zakladakh Ukrainy (istoryko-pedahohichniy aspekt) [Formation and development of research work in higher educational institutions of Ukraine (historical and pedagogical aspect)]. Kharkiv: OVS. 256 s. [in Ukrainian].
5. Soloshych, I.O. (2017). Analiz teoretychnoi y praktychnoi rozroblenosti problemy pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv-ekolohiv v aspekti formuvannia yikhnoi naukovo-doslidnytskoi kompetentnosti [Analysis of the theoretical and practical development of the problem of training future ecologists in the aspect of forming their scientific and research competence]. *Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats*. Kherson. Vyp 79 (1). S. 182-186. [in Ukrainian].
6. Stepaniuk, K. (2012). Doslidnytska kompetentnist yak skladova doslidnytskykh umin maibutnikh uchyteliv pochatkovoii shkoly [Research competence as a component of research skills of future primary school teachers]. *Vytyky pedahohichnoi maisternosti. Zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. H. Korolenka*. Vyp. 9. S. 272-275. [in Ukrainian].

7. Uisimbaieva, N. (2006). Naukovo-doslidnytska diialnist yak chynnyk zrostantia profesiinoi kompetentsii [Research activity as a factor in the growth of professional competence]. Ridna shkola. № 4. S. 3-7. [in Ukrainian].

LESHCHENKO Hennadii, doctor of pedagogical sciences, professor, Head of the department of emergency rescue, professionally applied physical training and tourism, Flight Academy National Aviation University.

FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE MASTERS OF AVIATION TRANSPORT

Abstract. *The article deals with the problem of the formation of research competency of future aviation transport masters. It has been established that research activity is an important component of the educational process of training future aviation specialists, which ensures the effective implementation of the graduates' integral competency in specific professional situations, and the independent implementation of individual technological solutions and projects.*

Based on the analysis of scientific literature, it is proved that research activity is considered to be the highest form of independent education. On the one hand, such education takes the form of scientific forecasting (the student himself sets a goal and looks for ways to achieve it). On the other hand, it contributes to the individualisation of the learning process.

Competency as a quality of a person is closely related to the research activity of a future specialist since it is formed thanks to awareness, skills, the process of gaining knowledge and certain experience. Students' researching activity lays the foundation for research competency.

According to the author of the article, research competency of future transport aviation masters is an integral skill to take a position on professional tasks, which ensures the ability to freely navigate in the scientific and information space, perceive new information, critically evaluate it, analyse and apply it in their professional life; the ability to carry out research activities productively, as well as to record and present research results in the form of scientific reports and articles.

To determine the current level of knowledge, abilities and skills that ensure the effectiveness of research competency and readiness for research work, a survey was conducted among the students of the second level of higher education in the specialty "Aviation Transport" at the beginning of the academic year. The results of the survey indicated the objective need to develop not only individual research skills, but also the research competency of the future aviation specialist as an integrative quality that determines the ability to use research knowledge and skills to solve professional problems and master the methodology of scientific research.

The analysis of psychological-pedagogical literature and dissertation studies allows us to distinguish the following components in the structure of research competency: motivational-value, cognitive, procedural-active, and evaluative-reflective.

The conducted studies have shown the need for the formation of research competency among aviation transport masters, and that it is an important component of professional competency as an integrative quality of an aviation specialist.

Key words: research competence, master of aviation transport, research activity, professional education, professional activity.

*Одержано редакцією: 23.09.2022 р.
Прийнято до публікації: 23.11.2022 р*